

УДК 336

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

ПРИНА ПЕДЕРСЕН,

кандидат економічних наук, доцент кафедри "Фінанси"

Макіївського економіко-гуманітарного інституту

У статті розглянуто існуючі стратегії управління ліквідністю банківської установи, визначено умови, переваги й недоліки їхнього застосування, проаналізовано основні чинники, які впливають на вибір стратегії управління ліквідністю банку.

Ключові слова: ліквідність банку, стратегії управління ліквідністю, стратегія трансформації активів, стратегія запозиченої ліквідності, збалансована стратегія управління ліквідністю.

Постановка проблеми. Стабільність діяльності будь-якого банку залежить від рівня ліквідності його активів. Наявність активів, які можна швидко перетворити на готівку, визначає рівень платоспроможності фінансової установи. Однак надлишок ліквідних активів знижує прибутковість банку, оскільки ліквідні активи низькодоходні або зовсім не приносять доходу. Управління ліквідністю сучасного банку передбачає знаходження оптимального співвідношення між забезпеченням необхідного рівня ліквідності та забезпеченням одночасного зростання прибутку та розширення масштабів активних операцій. Саме тому дуже актуальною проблемою для кожного банку залишається вибір стратегії управління ліквідністю, яка б забезпечувала банк ліквідними коштами без втрат для прибутковості активних операцій.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням управління ліквідністю банків присвячено багато наукових праць. Сутність банківської ліквідності та методи її оцінки розглянуто в працях таких учених, як А. Герасимович, І. Івасів, О. Кириченко, В. Кочетков, О. Лаврушин, В. Міщенко, А. Мороз, П. Роз, В. Стельмах. Питання управління ліквідністю

банків досліджені такими вітчизняними й зарубіжними вченими, як В. Бабанов, О. Васюренко, І. Волошин, Т. Гайс, Є. Іода, О. Колодізев, Ю. Маслеченков, І. Парасій-Вергуненко, Л. Примостка, М. Пуховкін, М. Савлук, Дж. Сінкі, О. Стоянова, О. Чуб та іншими. Ученими запропоновано декілька стратегій управління рівнем ліквідності банків, але недостатньо приділено увагу умовам, за яких слід застосовувати ту чи іншу стратегію, перевагам і недолікам кожної стратегії. Також доцільно приділити увагу зовнішнім і внутрішнім чинникам, які впливають на стан ліквідності банку та вибір стратегії управління банківською ліквідністю.

Метою статті є визначення умов застосування стратегій управління ліквідністю, переваг і недоліків від впровадження кожної зі стратегій, а також чинників, які впливають на стан банківської ліквідності.

Виклад основного матеріалу. Основною причиною виникнення ризику неліквідності в комерційному банку є невідповідність строків і сум надходження й витрати коштів у банках. Банки не завжди можуть задовольнити попит на грошові кошти за рахунок надходження коштів у банк. Джерела попиту й пропозиції ліквідних коштів банку наведено в табл. 1.

Таблиця 1. - Джерела попиту й пропозиції ліквідних коштів банку [1]

Джерела попиту на ліквідні кошти	Джерела пропозиції ліквідних коштів
<ul style="list-style-type: none"> - зняття клієнтами коштів із рахунків; - отримання заявок на кредит від платоспроможних клієнтів; - виплата відсотків за депозитними та недепозитними ресурсами; - операційні витрати банку, сплата податків, виплата дивідендів. 	<ul style="list-style-type: none"> - надходження коштів на рахунки фізичних і юридичних осіб; - погашення кредитів; - продаж активів; - залучення коштів на грошовому ринку; - надходження доходів від наданих послуг.

Якщо нетто-ліквідна позиція банку, тобто різниця між надходженням коштів і виплатами є позитивною, банк стикається з надлишковою ліквідністю. Це свідчить про неефективне використання коштів банком, необхідність розширення активних операцій. Якщо нетто-ліквідна позиція від'ємна, існує дефіцит ліквідних коштів, тобто наявний ризик неліквідності. Банк повинен шукати джерела залучення додаткових ліквідних коштів.

Існуючі стратегії управління ліквідністю дозволяють усунути можливі негативні наслідки невідповідності строків і сум надходження й витрати коштів, забезпечити необхідний рівень ліквідності при достатній прибутковості активних операцій банку. Загально визнаними стратегіями управління ліквідністю банків є стратегія трансформації активів (управління за рахунок активів), стратегія запозиченої ліквідності (управління за рахунок пасивів), стра-

тегія збалансованого управління (за рахунок як активів, так і пасивів) [2].

Стратегія трансформації активів передбачає накопичення ліквідних коштів за рахунок ліквідних активів. Банк накопичує високоліквідні активи, які забезпечують поточні потреби банку в ліквідних коштах. Це готівка, кошти на кореспондентських рахунках в інших банках і НБУ, цінні папери, які можна швидко реалізувати. Якщо виникає потреба в ліквідних коштах, ці активи можуть поступово реалізовуватися, поки не буде задоволено попит на готівку, тобто відбувається трансформація активів у готівку. Ця стратегія є найменш ризикованою, оскільки ліквідні кошти є в банку завжди.

Ця стратегія передбачає наявність таких умов:

1) активи, які банк передбачає швидко реалізувати, повинні мати постійний ринок збуту;

2) ціни на активи повинні бути стабільними, щоб банк мав можливість отримати заплановану суму від їхньої реалізації;

3) банк повинен визначити оптимальне співвідношення між часткою високоліквідних, робочих і недоходних активів, оскільки наявність значної частки високоліквідних активів може знизити прибутковість банку.

Цю стратегію вибирають невеликі банки, які віддають перевагу надійності, жертвуючи прибутковістю. Переваги та недоліки стратегії трансформації активів наведено в табл. 2.

Таблиця 2. - Переваги й недоліки стратегії трансформації активів

Переваги стратегії	Недоліки стратегії
1) відсутній ризик неліквідності, банк завжди забезпечений запасом вільних коштів; 2) стратегія є простою в реалізації	1) втрата частини доходів унаслідок зберігання високоліквідних, але низькодоходних активів; 2) залежність активів від ринку можливого збуту; 3) реалізація високоліквідних активів призводить до зниження рівня ліквідності банку, який необхідно знову забезпечувати; 4) при зниженні вартості високоліквідних активів банк втрачає вартість при їх реалізації; 5) продаж активів супроводжується оплатою комісійних, брокерських, біржових внесків, що зменшує отриману вартість від реалізації

Як видно з таблиці, стратегія трансформації активів має більше недоліків, ніж переваг. Тому її обирають ті банки, які не можуть або не бажають ризикувати, не мають широких можливостей запозичення коштів на грошовому ринку. На використання цієї стратегії можуть перейти й великі банки в періоди нестабільної економічної ситуації, коли порушується робота фінансового ринку, дорожчають зовнішні джерела поповнення ліквідності.

Стратегія запозичення передбачає забезпечення ліквідності за рахунок зовнішніх запозичень. При виникненні потреби в ліквідних коштах, банк запозичує необхідний обсяг коштів на грошовому ринку. Запозичення здійснюються тільки після виникнення потреби в ліквідних коштах. Активи бан-

ку повністю використовуються для забезпечення доходу, тобто ліквідність у цьому випадку характеризується як потік, а не як запас. Джерелами запозичення виступають міжбанківські кредити, кредити Національного банку, кредитні лінії, випуск банком власних боргових зобов'язань, які мають попит на фінансовому ринку та вільно обертуються. Ця стратегія базується на прогнозі потреби в ліквідних коштах, постійному зіставленні надходжень і витрат коштів, урахуванні колишніх потреб банку в ліквідності.

Основними умовами реалізації цієї стратегії є:

- наявність розвинутого фінансового ринку, який забезпечить потребу банку в запозиченні;

- стабільність цін на запозичені ресурси.

Таблиця 3. - Переваги й недоліки стратегії запозиченої ліквідності

Переваги стратегії	Недоліки стратегії
1) високий рівень доходності активів, у структурі яких відсутні низькодоходні ліквідні активи; 2) потреба в запозиченнях виникає лише з виникненням потреби в ліквідних коштах	Високий рівень ризикованості стратегії, яка пов'язана з: а) можливим здорожчанням запозичених коштів і, як наслідок, виникненням відсоткового ризику; б) відсутністю наявних джерел запозичення при виникненні потреби в коштах

Оскільки застосування стратегії запозичення передбачає функціонування розвинутого фінансового ринку, а в Україні фінансовий ринок ще не відповідає цій умові, українські банки не ризикують обирати цю стратегію як пріоритетну. На сьогодні все більше банківських установ переходять на збалансоване регулювання ліквідності.

Стратегія збалансованого управління ліквідністю передбачає, що частина потреби в ліквідних кош-

тах забезпечується за рахунок активів, а інша частина - за рахунок зовнішніх джерел. Ця стратегія передбачає одночасне управління ліквідністю і прибутковістю банку. Реалізація стратегії збалансованого управління дозволяє обійти недоліки обох попередніх стратегій. Основна проблема, яка постає перед менеджментом банку, це пошук оптимального співвідношення між часткою високоліквідних активів і запозиченням ліквідності. Якщо виникають

Таблиця 4. - Переваги й недоліки стратегії збалансованого управління

Переваги стратегії	Недоліки стратегії
Гнучкість у використанні: є можливість вибору найбільш вигідних джерел поповнення ліквідності	Необхідність прогнозування стану грошового ринку, оперативність оцінки ситуації й прийняття правильного рішення

проблеми з запозиченням ліквідних коштів, банк забезпечує ліквідність за рахунок накопичення високоліквідних активів.

Основною умовою реалізації цієї стратегії також є наявність розвинутого грошового ринку, який швидко забезпечить банк запозиченими коштами в разі виникнення потреби в них.

Слід зазначити, що максимальний позитивний

ефект при виборі тієї чи іншої стратегії забезпечує прогнозування стану грошового ринку, напрямків та швидкості зміни відсоткових ставок, політичної та економічної ситуації. Саме тому при виборі найбільш оптимальної стратегії управління ліквідністю, банк повинен ураховувати не тільки внутрішні, а й зовнішні чинники, які впливають на стан ліквідності банку [3, 4, 5] (рис. 1).

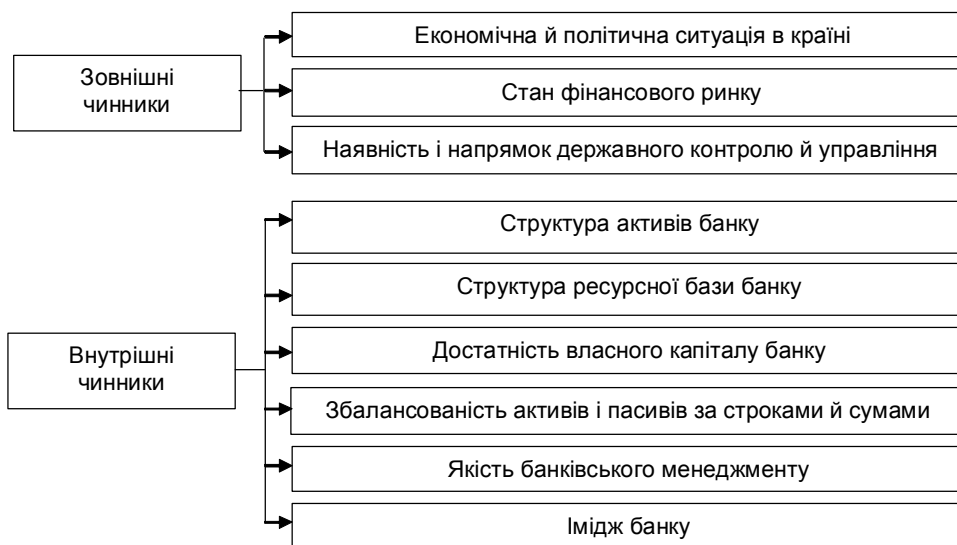

Рис. 1. Чинники, які впливають на банківську ліквідність.

Чинники зовнішнього середовища дозволяють банку оцінити умови, у яких він функціонує, та прийняти оптимальне управлінське рішення.

До економічних чинників слід віднести рівень ділової активності в країні, рівень доходів населення, схильність до заощаджень, попит на кредити банків, рівень довіри до банківських установ, напрямок грошово-кредитної політики НБУ, можливість фінансової кризи тощо. До політичних чинників відносять зміну влади, проведення передвиборчої компанії, політичну нестабільність, революції, страйки, війни. Для аналізу впливу такого чинника, як стан фінансового ринку необхідною умовою є визначення рівня цін на фінансові ресурси, їхньої мінливості в часі. Це дозволить установити, наскільки доцільно банку запозичати ліквідні кошти, тобто обирати стратегію запозиченої ліквідності.

Зовнішні чинники є неконтрольованими й некерованими з боку банків. Тому слід приділяти цим чинникам особливу увагу. Їх негативна дія призводить до масового зняття коштів вкладників, порушення графіків погашення кредитів, погіршення діяльності фінансового ринку, подорожчання вільних коштів, зниження довіри до банківської системи взагалі. Це негативно відображається на стані банківської ліквідності.

Важливими внутрішніми чинниками, що впливають на банківську ліквідність, є якість активів і ресурсної бази. Якість активів визначається трьома критеріями: доходність, ліквідність й ризикованість. Рівень ризику активів означає ймовірність потенційних втрат банку або ризик неповернення коштів банку. Це негативно відображається на стані ліквідності банку, оскільки порушується своєчасне й повне надходження коштів у банк. З іншого боку, чим більше в структурі активів банку ліквідних статей, тим меншим є ризик неліквідності. Але доходність активів знижується, тому оптимальною вважається частка ліквідних коштів в активах банку на рівні 20 % [6].

Ресурсна база банку визначає обсяг і структуру активних операцій банку. Чим більше в структурі пасивів банку стабільних джерел, тим вища ліквідність банку.

Ключове значення для забезпечення ліквідності банку має збалансованість активів і пасивів за сумами й строками. Якщо строки розміщення коштів перевищують строки їх залучення, банк не зможе своєчасно виконати зобов'язання перед вкладниками або кредитором за відсутності додаткових джерел покриття розриву ліквідності. Чим вищою є відповідність строків і сум розміщення й залучення

коштів у банку, тим вищий рівень ліквідності банку, стабільніший його фінансовий стан.

У разі відсутності вільних коштів для забезпечення виплат банк може використовувати власний капітал як джерело погашення боргів або виплат вкладникам, саме тому достатність власного капіталу банку гарантує своєчасне погашення боргів, якщо інші джерела ліквідності відсутні.

Значну увагу банк повинен приділяти організації якісного менеджменту, тому що від своєчасних, обґрунтованих рішень залежить не тільки стан банківської ліквідності, але й фінансова стійкість банку в цілому. Імідж банку також впливає на забезпечення банківської ліквідності. Якщо банк має високий імідж серед ділових партнерів на фінансовому ринку, у нього розширюється спроможність швидко залучити кошти для поповнення рівня ліквідності.

Перераховані чинники необхідно враховувати банку й при виборі стратегії управління ліквідністю. Аналіз механізму впливу цих чинників не тільки дозволить забезпечувати ліквідність як запас, але й формувати ліквідність як потік, тобто прогнозувати свій стан ліквідності й своєчасно його підтримувати.

Висновки

Таким чином, вибір раціональної стратегії управління ліквідністю банку є важливою складовою фінансового менеджменту банку. Кожен банк самостійно визначає, яку саме стратегію управління ліквідністю слід обрати. Кожна з розглянутих у статті стратегій має свої переваги й недоліки та в чистому вигляді практично не використовується сучасними банками. Слід урахувати, що стратегія трансформації й стратегія запозиченої ліквідності

забезпечують лише поточну потребу в ліквідності, тобто ліквідність як запас. Для забезпечення ліквідності в часі слід обирати стратегію збалансованого управління. Також необхідною умовою успішного управління ліквідністю є визначення чинників, які впливають на її стан. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на ліквідність банку дає змогу вибрати найбільш оптимальну стратегію управління банківською ліквідністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Парасій-Вергуненко І. М. Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика : [монографія] / І. М. Парасій-Вергуненко. - К. : КНЕУ, 2007. - 360 с.

2. Бодрова Н. Управління ліквідністю комерційних банків на основі стратегії трансформації активів / Н. Бодрова // Вісник УБС НБУ. - 2012. - № 1. - С. 185-188.

3. Корнієнко Т. Ліквідність комерційного банку: фактори, що впливають, методи управління / Т. Корнієнко // Финансовые риски. - 2001. - № 3. - С. 51-54.

4. Ребрик Ю. С. Фактори ліквідності банку та механізм їх впливу / Ю. С. Ребрик // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.) : у 2 т. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - Т. 2. - С. 148-150.

5. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : [монографія] / І. М. Бурденко, Є. Є. Дмитрієв, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Серпенінова ; [за заг. ред. Ю. С. Серпенінової]. - Суми : Університетська книга, 2011. - 136 с.

6. Онопрієнко І. М. Управління ліквідністю як фактор фінансової стабільності банку / І. М. Онопрієнко // Вісник Сумського аграрного університету. - 2011. - № 2 (31). - С. 28-32. - (Серія: Фінанси і кредит).

I. Pedersen

STRATEGIES OF BANK LIQUIDITY MANAGEMENT

The article reviews the existing strategies of liquidity management of banking institutions, conditions, advantages and disadvantages of their application, the main factors that influence the choice of a strategy of bank liquidity management.

Key words: bank liquidity, strategy of liquidity management, strategy of transforming assets, strategy of borrowed liquidity, balanced strategy of liquidity management.

© I. Pedersen

Надійшла до редакції 19.11.2012